

A sarangolási munkában minden versenyzőnek ugyanazt az 1 úrm kergezett bükk papírfát kellett a két sarangkarót helyettesítő keretbe berakni. Az értékelés a berakás ideje és tömörsége alapján történt.

Az értékelésre kerülő öt feladat a versenynek öttusa jelleget kölcsönzött. Az előkészítő és az értékelt versenyszámokat úgy válogattuk össze, hogy az egyrész arányaiban is tükrözze a korszerű fakitermelő munkás tevékenységét, másrészt minél jobban megközelítse a hasonló elvek szerint felépített külföldi versenyek tartalmát.

A keletbükki állami erdők az üzemtervek tükrében

SZILAS GÉZA

A Keletbükki Állami Erdőgazdaság kezelésében levő 79 890 ha kiterjedésű állami erdőből a Bükk-hegységben és peremén elterülő, Bükkaranyos, Bükk-szentlászló, Bükk-szentkereszt, Kisgyőr, Kondó, Miskolc, Radostyán, Répáshuta, Parasznya, Sajóbábony, Sajókápolna és Varbó községek közigazgatási határához tartozó, kereken 23 430 ha összkiterjedésű régi állami erdőtömb mintegy két évszázada tervszerűen kezelt.

Az erdők első felmérését az 1776. évben *Kneidinger* mérnök végezte s az általa készített térkép már térszakozáson alapuló vágásszabályozást is tartalmaz és így üzemtervi kezdeményezésnek tekinthető. Eszerint folyt a gazdálkodás az 1870. évig, amikor az erdőszet az 1867. évi kataszteri felmérés alap-térképeinek felhasználásával részletes felmérést és üzemtervi felvételt végez, s elkészíti az akkor diósgyőri erdőhivatal első üzemtervét. — Majd az 1885. évi XXII. tv. rendelkezése szerint készített újabb kataszteri térképek és azok geodéziai alapanyaga felhasználásával az 1901. évben új felvétel, s ennek alapján újabb üzemterv készül az akkor már négy erdőgondnokság által kezelt erdőterületről, mely üzemtervek megújítása után, közvetlenül az első világháború előtt az akkori öt erdőgondnokság üzemtervei is elkészülnek.

Ezen üzemtervek munkarészei az 1930-as években még megvoltak az akkori erdőgazgatóság erdőrendezőségén s az 1937. évig végzett újabb erdőrendezési felvételekhez azok üzemi térképeit munkatérképül felhasználhattuk.

Az 1930—37. években azután részletes felmérés és állományfelvétel alapján már a hét erdőhivatal kezelésében álló erdőterületekről az 1920. évi erdőrendezési utasítás szerint új üzemterveket készítettünk, amelyek még ma is fellelhetők.

Az 1953—58. években a 100/1952. évi erdőrendezési utasítás előírásainak megfelelő községhatáros üzemterveket készítettünk részletes felvétel alapján a szóbanforgó 23 430 ha területű állami erdőről.

Ezen erdőtömbnek a lillafüredi, parasznai és miskolci erdőszetek által kezelt, kereken 14 000 hektárnyi részről azután az 1966. és 67. évi felvételek alapján újabb üzemtervek készültek, míg a maradék mintegy 9430 ha-nyi részről még ma is az 1954—56. évi felvételű üzemtervek vannak érvényben. Ennek a területnek mintegy fele részén ez évben folyik az erdőrendezés.

Az 1. kimutatásban az 1930-as évek üzemterveiben tárgyalt korosztály- és fajajelosztást, a 2. kimutatásban pedig ez üzemtervek fahasználati és erdősítési előírásait hasonlítottam össze az 1954—56. és 1963—67. évi üzemtervek adataival.

Területi súlyozás alapján az 1930—37. évben készült üzemtervek átlagosan

A keletbükki állami erdők fa (növedék) termelésre kijelölt állományainak fafajeloszlása a korosztályokban 1. kimutatás

Fafaj	Az 1930—37-es átlag 1932. évi üzemtervek sz.							Az 1954—67-es átlag 1961. évi üzemtervek sz.							Meg- jegyzés
	I 1—20	II 21—40	III 41—60	IV 61—80	V 81—100	VI 101—	Összesen	I 1—20	II 21—40	III 41—66	IV 61—80	V 81—100	VI 101—	Összesen	
	éves korosztály az összterület %-ában														
Tölgy	8,6	4,4	7,7	9,5	4,9	—	35,1	9,4	5,9	3,9	5,0	3,7	2,7	30,6	
Bükk	7,0	5,1	5,8	4,3	14,9	0,5	37,6	5,5	4,4	5,3	6,0	5,4	8,1	34,7	
Gyertyán	2,3	5,0	4,0	1,5	2,0	—	14,8	3,3	2,9	5,1	2,8	0,8	0,9	15,8	
Cser	1,0	0,7	0,4	0,7	0,8	—	3,6	1,1	0,9	0,9	0,7	0,8	0,5	4,9	
Egyéb lomb	1,3	1,4	1,0	1,0	1,8	—	6,5	2,8	1,0	1,1	0,6	0,9	1,5	7,9	
Lucfenyő	0,7	0,6	0,4	—	—	—	1,7	1,4	0,7	0,3	0,6	0,1	—	3,1	
Vörösfenyő	0,1	0,1	—	—	0,1	—	0,3	0,4	0,1	—	—	—	—	0,5	
Erdeifenyő	0,1	—	0,2	—	—	—	0,3	1,4	0,1	—	0,1	—	—	1,6	
Feketefenyő	0,1	—	—	—	—	—	0,1	0,5	0,2	0,2	—	—	—	0,9	
Összesen	21,2	17,3	19,5	12,4	29,1	0,5	100,0	25,8	16,2	16,8	15,8	11,7	13,7	100,0	

1932. évi felvételének, az 1954—67. évek alatt felvettek pedig átlagosan 1961. évi felvételének tekinthetők.

Az adatok összehasonlíthatósága érdekében az átlagosan 1961. évi felvételének vett üzemtervek fa- (növedék) termelésre kijelölt állományaiból kigyűjtöttem azoknak az erdőrészeteknek korosztály-fafaj-fahasználat-erdősítésre vonatkozó számértékeit, amely erdőrészeteket az átlagosan 1932. évi felvételű üzemtervek is hasonló rendeltetésűnek tárgyaltak és szembeállítottam ezen utóbbi részesetek vonatkozó számadataival.

Mind az 1930—37., mind az 1953—63. évek üzemtervi felvételeiben és fel dolgozási munkáiban tevékenyen résztvettem, így a kereken három évtized távlatában kivetített számszerű adatokat személyes tapasztalat és helyismeret alapján is tudom mérlegelni.

Az 1. kimutatás adataiból szembetűnik, hogy a harmincas évek óta meg-növekedett az első korosztály területe. Ez a második világháború alatti rend-kívüli fahasználatok és kényszertermelések, majd közvetlen a háború után az újjáépítés érdekében szükségessé vált nagyobb mérvű véghasználati termelések következménye. Az 1954—63. évi üzemtervi felvételek idején ugyanis még a háború utolsó éveiben és az 1945—49. években történt véghasználati termelések folytán keletkezett pusztavágásokat, az 1966—67. évi felvételekkor pedig már csak az utóbbiakat 20 éves és annál fiatalabb állományok borították.

Lényegesen nagyobb lett a kereken három évtized alatt a 100 éven felüli állományok területe. De ha a két utolsó korosztályt együttesen vizsgáljuk, akkor a vágásérett és ahhoz közelálló állományok csökkenését látjuk, ami viszont az I. korosztályú állományok fentebb említett növekedésének természetes következménye és azzal számszerűleg arányos (+4,2 és -4,2%).

A II., III. és IV. korosztályba tartozó állományok a szabályos állapothoz igen közelállók, ami egyrészt a rendkívüli idők kényszerű kilengései ellenére is a három évtized viszonylatában az élőfakészlettel való helyes gazdálkodást igazolja, másrészt a jövő erdőgazdálkodás tartamosságának biztosítéka.

Ha a fajok elegyarányának a kereken három évtized alatti változását vizsgáljuk az 1. kimutatás alapján, az első megállapítás az, hogy a fenyőfélék elegyaránya 1,4%-ról 6,1%-ra, kereken négy és félszeresére növekedett a lombállományok rovására. Ebből a 3,7%-os elegyarány többletből 2,7% az I. korosztályban jelentkezik a lombállományok természetes újulata hézagainak és a pusztavágások mesterséges erdősítése, parlagok telepítése, 1%-os elegyarányváltozás pedig a II. korosztályban mutatkozik a fiatalosok pótlása eredményeként.

A fenyősítés folytán természetesen csökkent területű lombállományokban azonban kedvezőtlen a fajok elegyarányának a három évtized előtti állapottal szembeni változása. A 3,7%-os lombállomány apadás ugyanis nem a visszaszorítandó, hanem éppen az előnyben részesítendő fajokot érintette, s előbbiek növekedése mellett 4,5%-kal jelentkezik a tölgynél, 2,9%-ban pedig a büknél. Ezzel szemben a gyertyán 1,0%-os, a cser 1,3%-os, az egyéb lombfajok pedig 1,4%-os elegyarány-növekedést mutatnak (3,7 — 7,4 = 3,7).

Ennek oka a tölgyesekben a sikeres természetes felújítások és pótlások mellett — amit az I. és II. korosztályban a harminc év előttivel szembeni 0,8 és 1,4%-os többletet mutat — az, hogy a gyérítéseket, főként a háborús és azt követő évek alatt nem mindig a visszaszorítandó, hanem gyakran az értékesebb faanyagot szolgáltató fajok rovására végezték.

A bükkösök elegyarány-csökkenését — ami a három évtized előtti állapothoz viszonyítva az első korosztályban a legnagyobb — a már említett fenyősítés mellett, a túltartott állományok nehezen végezhető természetes felújítása miatt

bekövetkező kőrisesedés és elgyertyánosodás okozza. — Ez ellen az előzetes alátelepítések, pótlások s a leggondosabb állomány-ápolások mellett is nehéz védekezni.

Az említett s a bükkhegységi erdőkre általában jellemző jelenség magyarázza egyben a gyertyán és az „egyéb lomb” néven összevontan tárgyalt fafajok 2,4⁰/₀-os elegyarány növekedését.

A cser 1,3⁰/₀-os elegyarány-szaporodása pedig főként a bükkaljai elegyetlen cserállományok igen kedvező természetes felújulásának eredménye.

A mag és sarjeredetű egyedek elegyarányváltozása számszerűleg nem mutatható ki, miután az 1930-as évek üzemtervei e szerinti elkülönítést nem tartalmaznak. Itt csak helyismeret alapján mondhatom, hogy a fiatalosokban és középkorú állományokban jelentős a mageredetű egyedeknek a sarjak rovására történt térfoglalása.

Összefoglalva a fafajok elegyarányváltozásáról az 1. kimutatásból megállapíthatókat, az eredmény a három évtized előtti állapothoz viszonyítva rossznak nem mondható, a jövőben azonban az előhasználatokat intenzívebben kell a tölgy és a bükk javára végezni.

A 2. kimutatás a fahasználati és erdősítési üzemtervi előírásokat hasonlítja össze szintén kerekén három évtized viszonylatában.

Üzemtervi előírások változása

2. kimutatás

Művelet	1930—37, átlag 1932			1954—67, átlag 1961		
	évi üzemtervek előírásai 1 évre					
	ha	m ³	m ³ /ha	ha	m ³	m ³ /ha
Tisztítás	256,58	—	—	540,01	1,537	3
Gyérítés	1177,57	27,256	23	1070,69	22,337	21
Véghasználat	213,79	74,223	347	285,56	104,627	365
Erdősítés	244,00	—	—	372,26	—	—

A jelenleg érvényes üzemtervek tisztítási előírása több mint kétszerese a harminc év előttiak tervezésének. — Ennek oka egyrészt az I. korosztály területének a harmincas évek adatával szemben beállott s már említett növekedése, másrészt az, hogy a tisztításokat a háborús és azt közvetlenül követő évek alatt elhanyagolták.

A tisztítási fatömeg előírását nem áll módomban a három évtized előttivel összehasonlítani, miután azt az 1930-as évek üzemtervei nem tárgyalják.

Feltűnő a két korszak gyérítési előírásainak, a tervezett hektáronkénti gyérítési fatömegnek csaknem azonos mértéke. Ez általában mindkét erdőrendezés helyes állományápolási elgondolását, egyben annak a három évtized alatt mennyiség tekintetében előírás szerinti teljesítést igazolja. A hektáronkénti gyérítési fatömeg-előírásban mutatkozó, bár minimális, csökkenés azonban arra int, hogy e téren még mindig túl óvatos a tervezés. Ez főként az 1954—56. évi üzemtervek előírásaiban jelentkezik, amit már nehezen tud ellensúlyozni az 1963—67. évi üzemtervek korszerűbb tervezése.

Komoly az eltérés a két tervezési időszak véghasználati előírásainál. Az átlagosan 1961. évi felvételűnek vett üzemtervek területileg 34⁰/₀-kal, fatömegben pedig 40⁰/₀-kal többet irányoznak elő véghasználatra, mint a három évtized előttiék.

Ez így, csak a számokat tekintve, aggasztónak látszik!

Ha azonban figyelembe vesszük a 100 évnél idősebb állományok arányszámának a három évtized előttivel szembeni lényeges emelkedését (0,5⁰/₀-ról 13,7⁰/₀-ra), ezen, már csak növedévesztéssel fenntartható s egyre nehezebben felújítható idős állományok mielőbbi kitermelése szükségessé teszi ezt az erősebb mérvű véghasználati tervezést.

Ha pedig a véghasználati előírásokat csak az 1954—67. évi üzemtervek viszonylatában vizsgáljuk, az eredmény még megnyugtatóbb.

Az előírt évi véghasználati terület ugyan 25⁰/₀-kal nagyobb az évi átlagos véghasználati területnél, ugyanakkor azonban a 10 éven belül a vágásérett és annál idősebb korosztály együttes területe 27⁰/₀-kal több az alább kimutatott 91 éves vágásérettségi kor alapján képezhető átlagnál (szabályosnál). A tíz évre tervezett véghasználati fatömeg pedig kereken 1⁰/₀-kal kisebb a 30 éven belül vágásérett állományok növedékesített fatömege egyharmadánál (1 063 630 m³-nél).

Az 1930-as évek üzemtervei a fa- (növedék-) termelésűnek megfelelő rendeltetésű erdőkre egységesen 100 éves vágásfordulót állapítanak meg.

Az 1954—67. évi üzemtervekben — üzemtervenként 79—107 év között változva — átlagosan 91 év a vágásérettségi kor.

Az átlagos vágásérettségi kornak a 100 éves vágásfordulóval szemben 10 évvel történt csökkenése a magasabb vágásérettségi korú tölgy és bükkállományok három évtized alatt beállott apadásának természetes következménye.

Mérlegelve a keletbükki erdők kereken három évtized távlatában kivetített jellemző üzemtervi adatai és előírásai egybevetésének eredményét, megállapítható, hogy az erdőrendezés tervezése a múltban és jelenleg is megfelelő, s az erdőgazdálkodás előírásszerű volt.

Az 1. kimutatás számszerű adata szemléltetően alátámasztja az illetékesek által már régebben megállapított tényt, hogy a bükkhegységi erdőkben túlhasználat nincsen.

A túlhasználat látszatát — még egyes szakemberekben is — az a körülmény okozta, hogy a vágásérett, főként a túltartott állományok nagyrésze még a közelmúltban is feltáratlan volt és így a véghasználatok az utakkal, erdei vasúttal feltárt részek vágásérett állományaira koncentráálódtak. A korosztályoknak így kialakult egyenlőtlen térbeli elosztása mellett azután a könnyen megközelíthető részekben közlekedő egyén csak fiatalosokat láthatott, amiből nemcsak a turisták, de még a területen átutazó szakemberek is az élőfakészlet túlzott csökkenésére következtethettek.

A felsorolt számszerű adatok és az erdőállományok azokból megítélt jelen állapota biztosítéka annak, hogy a természeti szépségekben, régészeti leletekben, idegenforgalmi nevezetességekben gazdag, történelmi hagyományokat őrző, évszázadokon át állami tulajdonban volt s kereken két évszázad óta vágásterv, egy évszázada pedig rendszeres erdőgazdasági üzemterv szerint kezelt keletbükki erdők a jövőben is méltó helyet töltenek be majd a magyar erdőgazdaságban, mint népgazdaságunk egyik fontos, de jelentőségét illetően szélesebb körben kellően még nem tudatosított ágában.